

Колиска села Владича посеред віночка зеленої природи

Владича – таку назву офіційно несе село в нинішньому окрузі Стropків, перші перші записи якого дотуються 1340 роком. Колись це були два села – Нижня і Вишня Владича, які з'єдналися у шістдесяті роки ХХ століття. Потім до Владичі приєдналося село Дрішна, яке теж виникло об'єднанням Малої і Великої Дрішни,

все документує спосіб матеріального і духовного життя тутешніх жителів і околиці. І колиска стояла між тими цінностями, що влучно поєднувалось з темою програми.

Про духовне багатство об'єднаних сіл і духовність жителів говорить і 5 храмів, з яких три є національними пам'ятками культури.

В просторах понад 100-річної школи у Вишній Владичі працює центр туризму, куди приходять і закордонні відвідувачі.

Є дуже симпатичні відзиви про такі відвідини тутешньої природи, навколишніх вершків. Один спогад спестрив атмосферу в приміщенні, коли модераторка цитувала запис у хроніці села відвідувачки з Чеської Республіки:

«Милий пане старосто. Доїхали ми додому в порядку та при перекладці машин в Кошицях ніхто не хотів вертатися зі Словаччини. Ми розповідали про різні подробиці, від яких слухачам появлялись в очах сльози. А математично можна виразити наше перебування так:

Нас покусало 7 кліщів, 100 комарів, був 1 укуса собакою, 1 гирчка на чолі, але передусім було незліченно багато милих, чистосердечних людей, прекрасних переживань у владицькому раю. Дякуємо за доброту, якої нам довелося від вас дістати. З повагою...»

В тексті модераторки є й інформація для присутніх в залі про те, чим живе СРУСР, якими формами програм намагається зберегти культуру і традиції нашого руського роду. Перераховує фестивалі культури, фольклору, виставки різних форм художніх напрямів, огляди художньої творчості, декламації, співи і такі акції, як та, з котрою група прийшла у село.

Програма з піснями кожного разу

і далі ще приєдналось село Суха. Так з малих селечок виникло те, до якого завітала група з Пряшева зі словом і піснями у неділю, 16-го липня цього року.

Організатором програми «Не забудь свою коліску» є вже 15 років Союз русинів-українців СР, який приносить до невеликих наших сіл маленьку жменю народної культури русинів-українців у формі музики, пісні, слова, згадки про давнє минуле села, але і недалеке і сучасне життя.

Староста села Іван Чурпек мило привітав гостей, що прийшли розвешувати домашніх і прихожих відвідувачів села у невеликому об'єкті сільського музею в частині села Дрішна. Бо за записами і інформаціями в інтернеті можна довідатися про багато акцій, які село організує та заохочує приходити у цей приємний, тихий куточок.

Голова ЦР СРУСР Павло Богдан, присутній між жителями Владичі, оцінив піклування пана старости про село, про збереження пам'яток. З його ініціативи вдалось зберегти будинок культури і в ньому інстальовати музей – скарбницю предків. Тут знаходяться цінні предмети домашнього вжитку і сакральні предмети, що

Програма «Не забудь свою коліску» пригадує і людей, які понесли історію села далі, несли рідне слово, пам'ять про минуле. Таким був і Василь Вархола, свого часу директор Української студії Чехословацького радіо в Пряшеві.

Цвинтарі мовчазні, але вони багато чого висказують про минуле, зокрема про предків, які тут відпочивають, любими особи, яким село віддає належну шану і дбає про це місце вічного спочинку.

У Дрішній можна побачити також прекрасні різьблені придорожні хрести високої художньої вартості.

збагатити зустріч, приємним буває спільне підспівування відомих пісень, які в народі живі давним-давно. Виконавцями таких пісень у Владичі були солістка пані В'єра Кополовцова зі села Хотча в супроводі гармошки Марії Блжих та чоловіча співацька група «Поляна» з Кошиць, яку на акордеоні супроводив Ярослав Дірга і в складі якої співає і уродженець Дрішної Василь Дура зі своїм сином.

Акцію фінансово підтримує Фонд підтримки культури національних меншин.

Є. О.

Фото Ладислава Цупера.

Папа: нищити зерно, Божий дар, – це тяжка образа проти Всевишнього

Під час недільної зустрічі з памонниками Папа Франциск звернувся із закликом до російської сторони відновити безпечно транспортування зерна в Чорному морі.

«Не припиняймо молитися за Україну, де війна нищить все, також і зерно. Це тяжка образа Бога, бо зерно – це Його дар, щоби прогодувати людство. Й волання братів і сестер, які страждають від голоду, підносить аж до

неба», – сказав Папа Франциск. Промовляючи 30 липня 2023 року з вікна Апостольського палацу у Ватикані, він мовив: «Закликаю моїх братів, представників російської влади, відновити Чорноморську ініціативу, щоб була можливість безпечно транспортувати зерно».

Святіший Отець також нагадав про те, що цієї неділі припадали два спеціальні дні, які відзначаються під егідою ООН: Всесвітній день

дружби та Всесвітній день боротьби проти торгівлі людьми. «Перший підтримує дружбу між народами і культурами; другий бореться зі злочином, який перетворює людей на товар», – сказав він, додаючи: «Сьогодні у світі дуже багато торгівлі людьми. Нехай Господь благословить тих, хто докладает зусиль для боротьби з нею».

Радіо Ватикану.

▲ Українки роблять все можливе. (Зліва направо) Вікі (40 років) з Дніпра, Людмила (48 років) з Волинської області, Валерія (41 рік) з Харкова, Ірина (65 років) з Краматорська, Марина (40 років) з Києва.

Українки з Пряшева допомагають воїнам на передовій: захищаємо наших чоловіків, братів і синів!

Також на сході Словаччини ведеться робота по звільненню України. Поки їхні чоловіки воюють на фронті, українські жінки, біженки, в Пряшеві плетуть для них маскувальні сітки. Потім їх відправляють у райони, де зараз точаться найзапекліші бої. Вони в'яжуть їх зі спеціального матеріалу, який не може виявити навіть тепловізор. Роблять це у вільний від роботи час.

Вони думають про своїх близьких

Розумницям не завадила б ще одна рама, на якій можна було б закріпити сітки. «На жаль, ми не можемо зробити її самі. Але мусимо спробувати, бо зараз триває контрнаступ, і ми хочемо допомогти зробити його успішним», – наголошують працюючі жінки, а у вільний час в'яжуть сітки.

«Коли ми говорили з жінками, у яких чоловіки, брати чи сини на фронті, це розривало нам серце. Всі матері, люблячі дружини чи дорогі сестри мають в собі інстинкт захищати все, що вони люблять. Саме тому в нашому новому центрі ми створили простір для жінок, які плетуть маскувальні сітки, щоб захистити своїх чоловіків, братів і синів. Вони не можуть піти з ними на зміну, навіть якщо дуже хотіли. Тому вони намагаються їх захистити», – підсумувала Вікі Поташова з громадського об'єднання «Podaj Dalej».

Громадське об'єднання «Podaj Dalej» з Пряшева займається допомогою соціально вразливим сім'ям та особам, бездомним людям, соціально орієнтованим організаціям, таким як лікарні, сиротинці, будинки соціального обслуговування, словом, усім тим, хто потребує допомоги, але не може або не знає, як допомогти собі сам.

–НЧ–

▲ Вікі та Людмила зв'язують шматки тканини на сітці.

▲ Поки жінки в'яжуть сітки, їхні діти граються поруч.

Про діяльність Союзу русинів-українців Словачької Республіки, чим живе українська громада Словаччини, що друкує українська преса Словаччини – газета «Нове життя», журнали «Дукля» і «Веселка» – можна довідатися, відкривши фейсбук чи вебсторінки:

<https://rusini-ukrajinci.sk>

<https://www.facebook.com/rusiniukrajincislovenskejrepubliky/>

<https://ukrsvit1.com.ua/zmi>

<http://ukrajinci.sk/novezytta.html>

Наші ювіляри

Союз русинів-українців Словацької Республіки
на днях привітав з круглими життєвими ювілеями своїх членів – Івана Сидора та Анну Дзубак

Іван Сидор

Ім'я Івана Сидора (нар. 17.7.1943 р. в Лукові Бардівського округу) широко відоме на всій Бардіївщині. Все своє життя він присвятив вихованню підрастаючого покоління та діяльності колективів народної художньої творчості, особливо співацьких колективів. У вітальному листі Центральної ради СРУСР, адресованому ювіляру, між іншим, сказано: «Багатий досвід з культурно-освітньої праці та зокрема ентузіазм і вічний неспокой завжди вели Вас до того, що Ви не обмежувались лише на свою педагогічну роботу, але жертвували багато позаробочого часу на активну діяльність на ниві народної художньої творчості. Ви роками готували дитячих і дорослих виконавців до виступів на різних концертах, змаганнях та фестивалях, зокрема на «Маковицькій струні».

Іван Сидор відомий широкій громадськості як музичний педагог, диригент, любитель-композитор. Особливо багато праці він присвятив дівочій співацькій групі «Криниченька» Хмельовій Основної школи, жіночій співацькій групі «Ряшів'янка», жіночій співацькій групі «Стебничанка» та іншим сільським і шкільним колективам Бардівського округу. Допомагав церковним хором.

Іван Сидор освіту здобув в Україні, куди він в 1947 р. чотирирічним переселився разом з батьками. Свій потяг до педагогічної праці і до музики він розвинув на повну потужність після повернення в рідний край у 1984 році. Спочатку працював в Піддуклянському українському народному ансамблі в Пряшеві, пізніше став вихователем гуртожитка Середнього фахового взуттєвого училища в Бардієві. Тут він розпочав шукати молоді надійні таланти у співі і музиці, а в 1993 році прийняв пропозицію повернутися до своєї первісної педагогічної професії. З того часу він вчителював в Основній школі з українською мовою навчання в Хмельовій Бардівського округу і за свою невтомну працю на ниві виховання підрастаючого покоління здобув визнання не лише у батьків, але і в педагогічних колах.

Український поет і перекладач словацької поезії на українську мову Віталій Конопельць народився 14.8.1948 р. в Києві, де закінчив середню школу та вищу освіту здобув на Філологічному факультеті Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка. Ставши студентом, він почав друкувати свої перші поетичні твори у газетах «Літературна Україна», «Молодь України» та інде і, що найважливіше, тут він зустрів свою майбутню дружину, нашу землячку, поетку Ганну Коцур із села Варадка Бардівського округу, яка тоді теж навчалася в названому університеті. Жаль, їй не довелося закінчити університет, бо її було видворено із СРСР із-за зв'язки з українськими дисидентами.

Після закінчення університету 1971 року В. Конопельць певний час жив у Києві і лише 1977 року переїхав жити у Бардіїв до своєї дружини і став працювати спочатку редактором українського радіомовлення Чехословацького радіо в Пряшеві, вихователем в інтернаті середньої промислової школи в Бардієві. Поруч з тим був редактором журналу «Дукля». Помер за дивних обставин 4.05.2003 року. До речі, В. Конопельць не був єдиним українським поетом, який переїхав з України в Словаччину до своєї дружини, громадянки Словаччини. За ним наслідували поет Ярослав Павуляк, уродженець Тернопільської області, який поселився в Братиславі (1979) у дружини Наталії Дюринової і працював у літературній агентурі, пізніше повернувся в Україну, де й помер (2010) та поки що останнім був поет і художник-маляр Прокіп Колісник, уродженець села Поташня Вінницької області (1987), який одружився із словачкою Янкою і жив у Пряшеві до кінця свого життя, де й похований. Всі троє внесли в нашу українську літературу, мистецтво чи культуру вагомий внесок. Хочеться згадати, що ще раніше за них приїхав у Словаччину із України теж визначний

Анна Дзубак

Нашу ювілярку Анну Дзубак (нар. 17.7.1953 р. в селі Ялинки Бардівського округу) добре знають за її працю з молоддю і вихованням підрастаючого покоління. За нею багаторічний педагогічний досвід, довгорічна праця директорки Основної школи з українською мовою навчання в Хмельовій Бардівського округу. Робота на педагогічній ниві ніколи не була легкою. Але вона її завжди виконувала з натхненням та великою відповідальністю перед прийдешніми поколіннями та перед народом, з якого вона вийшла, без зайвих слів і великих жестів. За свою освіту і за напутні слова у життя їй до сьогодні вдячні сотні її учнів.

Центральна рада СРУСР привітала ювілярку Вітальним листом, в якому дається висока оцінка її праці в СРУСР:

«Ваша активна праця в Союзі русинів-українців Словацької Республіки залишила за собою глибокі сліди. Зокрема у Бардівському регіоні Вас пам'ятають як людину з глибоким національним чуттям і щирим відношенням до всього рідного, що Вам принесло природний авторитет та повагу.

Центральна рада Союзу русинів-українців Словацької Республіки високо оцінює Вашу дотеперішню працю в цій організації та на ниві національної культури русинів-українців Словаччини і висловлює Вам за неї найщирішу подяку».

Вітальними листами Центральна рада СРУСР виразила вдячність ювілярам за їх працю в органах і організаціях нашого Союзу, зокрема, в Центральній раді Союзу і в Регіональній раді СРУСР в Бардієві.

Вітаємо наших ювілярів і до дальших років життя бажаємо їм міцного здоров'я, щастя й успіхів.

На многая і блага я літа!

Редакція.

ПЦУ офіційно перейшла на новий релігійний календар

Помісний собор Православної церкви України 27 липня ухвалив остаточне рішення щодо переходу ПЦУ на новоюліанський календар. Однак це не вплине на дату святкування Великодня.

Про це заявив митрополит Київський і всієї Русі Епіфаній на брифінгу за результатами Помісного собору ПЦУ.

За його словами, з 1 вересня 2023 року церква офіційно переходить на новий календар. Календарна комісія вже його підготувала, щоб не було жодних перешкод з практичної точки зору, – додав Епіфаній.

Водночас затвердження ПЦУ новоюліанського календаря не вплине на дату святкування Великодня, оскільки православний та католицький світи мають різні пасхалії.

«Цей календар не стосується пасхалії, тому що у православних і католиків вона різна. І є відповідна комісія, створена від православних і католиків, яка розглядає це питання тривалий час, щоб спільно святкувати Великдень. Але ми дотримуємося тієї пасхалії, яка є у помісних православних церквах», – сказав Епіфаній.

Митрополит зазначив, що впровадженням новоюліанського календаря ПЦУ узгодила календар свят із державою, тож церква святкуватиме Покрову 1 жовтня та Різдво 25 грудня. Інші свята, за його словами, надалі будуть поступово адаптуватися й переноситися.

Тим часом як повідомив учасник Помісного собору ПЦУ Дмитро Шаповалов, зі 161 делегата за перехід проголосували 156, проти – 5, утримались – 0. При цьому парафії та монастирі ПЦУ, за бажанням (що має бути офіційно оформлено на парафіяльних зборах – протоколом), можуть продовжувати залишатися на старому календарі.

Після переходу на новий календар віряни будуть відзначати деякі свята за новоюліанським стилем в інші дати. Зокрема:

- День святого Миколая будуть святкувати 6 грудня замість 19 грудня;
- Різдво – 25 грудня замість 7 січня;
- Собор Пресвятої Богородиці – 26 грудня замість 8 січня;
- День преподобної Меланії (в народі Щедрий вечір, Маланки) – 31 грудня замість 13 січня;
- Хрещення Господнє – 6 січня замість 19 січня;
- Стрітення Господнє – 2 лютого замість 15 лютого.

До слова, з 1 вересня 2023 року Українська греко-католицька церква перейде на новий стиль у святкуванні нерухомих свят зі збереженням чинної Пасхалії. Зміняться дати нерухомих свят, зокрема Різдва, та іменин, але день святкування Пасхи визначатимуть як зазвичай.

За матеріалами ПЦУ та української преси.

Шануємо і відзначаємо ювілей поета Віталія Конопельця

український поет, за професією лікар Михайло Качалуба, родом із Тернопільської області, який збагатив нашу літературу, видавши збірку «Польові дзвіночки» (1966). Той втік з України перед більшовиками (1938) на Закарпаття і звідти перед мадярськими гонимими-фашистами 1939 року – в Словаччину. Працював лікарем в Братиславі, Дольному Кубині та Кошицях. Але і звідти був змушений втекти в Швейцарію пам'ятного 1968 року, коли Чехословаччину окупували радянські війська. Така доля спіткала багатьох українських інтелігентів, письменників, художників протягом ХХ-го століття.

Але повернімся до нашого ювіляра Віталія Конопельця. Він спочатку презентував себе у нас як поет віршами на сторінках журналу «Дукля», пізніше поетичними збірками для дітей «Кони-коники» (1985), «Синя пава» (1988) «Про Карася Чудася» (1989) і нарешті збірками для дорослих – «Зерня» (1987) та «Живу» (1988). У віршах, призначених для дітей дошкільного і молодшого шкільного віку, він зумів дохідливою, але поетичною формою наблизити дітям дивовижний навколишній світ, поетичність природи, знайти їх із світом звірів, птахів тощо. Його вірші повні поетової фантазії і незвичайними образами. Правда, для дітей вже раніше видали свої збірки Ф. Лазорик «Казка про Мороза Лиходія і Сонечко Добречко» (1954), І. Мацінський «Іванко та Оленка» (1958), дещо пізніше видали свої збірки С. Макара «Що вірш – то загадка» (1984), «Малим і більшим віночок віршів» (2000), М. Качалуба «Польові дзвіночки» (1966), окремі вірші для дітей написали ще М. Бобак, А. Галчак, Й. Шелепця

та інші, але це були твори іншого типу і змісту, ніж твори В. Конопельця. Свою поетичну майстерність він демонстрував у збірці «Зерня» (1987), яка за своїм змістом поліфонічна. Важливе місце займає в ній інтимна лірика. Правда, знайдемо в ній вірші – різні медитації про сенс людського життя-буття, про міжлюдські відносини, душевні настрої молодого ліричного героя, захоплення красою і силою природи тощо.

О, скільки мудрості у зернятку малому!
Закутане у загадку ріллі,
не знаючи спочинку ані втому,
виношує в собі грядуще. Хліб

Чи не найбільше В. Конопельць збагатив українську культуру тим, що переклав українською мовою твори видатних словацьких поетів ХХ століття: Мілана Руфуса («Вибрані твори», 1991), Івана Краска («Чорна свічка», 1995), Яна Смерка («Із золотої фанта-

зії», 1996), Йозефа Лайкерта («Вечоріння», 2002), прозаїка Івана Гудеца «Легенди та міфи старих слов'ян» (1998), які вийшли самостійними збірками. Правда, до перекладу творів словацьких поетів зверталися й інші наші перекладачі, як І. Мацінський, С. Макара, І. Галайда та інші. Перекладали їх твори й перекладачі з України, як Д. Павличко, Р. Лубківський, В. Густі чи інші, але у перекладах В. Конопельця вони звучать якоюсь особливою тонією, фарбами, духом. Може, і тому, що він добре засвоїв словацьку мову, різні символи, образи, реалії Словаччини і що не знав, то зміг проконсультувати із своєю дружиною Ганною Коцур чи іншими словацькими поетами, зокрема окремі рідкісні поетичні образи, тонкощі, різні нюанси словацької мови.

Як на мене, найкраще йому вдалося проникнути чи проникнути в творчу лабораторію кожного із словацьких поетів, схопити їх стиль, поетичне мислення і вираження їх почуттів і перекласти українською мовою, передати все художнє, але й внутрішнє духовне багатство оригіналу. Він не «переспівував» оригінал, як деякі перекладачі, але дотримувався оригіналу. Передав не лише мову, образи, але й внутрішню напругу, динаміку, дух твору. Ці вимоги дотримав і під час перекладання любовної словацької поезії, яка вийшла аж після його смерті завдяки старанням І. Яцканина під назвою «Я Тебе дуже любив» (2003). У збірку увійшло 29 словацьких поетів, у кожного був свій світ, своє оригінальне, неповторне поетичне мислення, вираження своїх почуттів і він, як на мене, з тим усім справився майстерно.

Переклади В. Конопельця словаць-

ких поетів українською мовою викликали в нашій пресі відносно багато кваліфікованих відгуків і переважно позитивних. Найчастіше писали про його переклади Ілля Галайда, який загалом позитивно оцінював його переклади творів Яна Смерка та Івана Краска. Ян Юрчо двічі писав про переклади Конопельця, далі писали ще й Юрій Кундрат, Іван Яцканин, автор цих рядків та інші. Всі їх рецензії були надруковані в журналі «Дукля». Сергій Макара надрукував свої спостереження та оцінки в чеському часописі «Опера славіка» (1996, № 3) і таким чином твори словацьких авторів та перекладацька майстерність В. Конопельця набула широкого поширення. Можемо сміло твердити, що ніхто із пражських поетів-перекладачів не викликав стільки відгуків у нашій чи словацькій або чеській пресі, як переклади В. Конопельця. Переклади В. Конопельця були оцінені преміями Івана Франка Словацького літературного фонду.

Поетичні твори В. Конопельця вийшли й словацькою мовою у перекладі Ю Андричка в збірці «Sú také chvíle» (Prešov, 2002).

В. Конопельць був упорядником збірки дитячої поезії, яка вийшла у Києві під назвою «Заспіваймо собі» (Київ, Веселка, 1994), в яку включив твори О. Духновича, О. Павловича, В. Гренджі-Донського, М. Підгірянки, С. Черкасенка, Ф. Лазорика, І. Мацінського, А. Галчак, М. Качалуби, Й. Шелепця, М. Бобака, С. Макари, Л. Ярмач, В. Конопельця та й ще додав стилю післямову про розвиток української літератури в Словаччині. Був відповідальним редактором ряду збірок, як, наприклад, збірки творів Зореслава «З далин сліз» та інших видань.

В. Конопельць значно збагатив не лише нашу пражівську українську поезію та й загальноукраїнську. Він активно її пропагував, редагував, тому заслуговує нашу увагу та пошану.

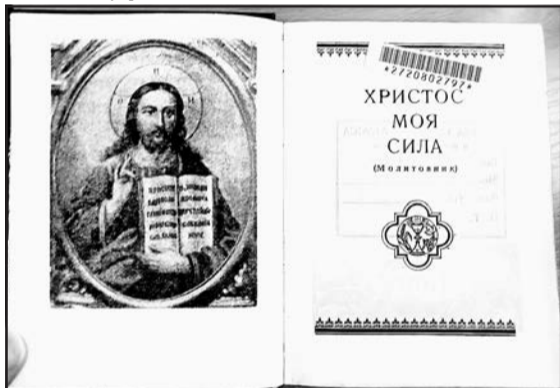
М. РОМАН.

Степан Пап і літургійний переклад¹

Степан Пап відомий як історик, церковний діяч, редактор. Хоча його внесок у переклад – зокрема, у літургійний переклад – порівняно невеликий, та все ж він дуже вагомий. Ширший науковій громадськості знайомі його «Грекокатоліцькі духовні пісні» (Пряшів, 1969; надруковано латинкою) та «Біблійний катехизм для грекокатоліків» (Братислава, 1982; два видання двома мовами – українською та словацькою). Він також видав шereg молитовників, на які варто поглянути крізь призму українського літургійного перекладу та оцінити їх як явища культурного життя української громади.

Перший молитовник вийшов 1947 р. Видання мало 24 сторінки і називалося «Krestna doroha Hospoda našeho Isusa Christa» (Пряшів). Видання не є «класичним» молитовником, адже містить лише молитви для хресної дороги. Хоча видання невеличке, та все ж у ньому зустрілися три мови – словацька, українська і церковнослов'янська. Молитовник можна поділити на дві частини – вступну частину (про сутність цього молитовного чину) та самі молитви. Вступна частина складається з чотирьох частин: визначення чину, завгаги до його проведення, устав закінчення та правило закінчення хресної дороги як приватної молитви. Першу, другу і четверту частинки написано чомусь словацькою, а третю – посередині – українською в латиниці. Самі церковнослов'янські молитви і поодинокі українські літургійні пояснення до них теж подано латинкою. Отож, уже зміну графіки можна трактувати як певний вид перекладу, бо він викликає відмінні асоціації й активізує додаткові коди.

Наступне таке видання вийшло 1970 р.² і знову ж латинкою – «Krestna doroha / Krizová cesta Hospoda našeho Isusa Christa» (Пряшів). На 29 сторінках подано вступні молитви, саму хресну дорогу, великокісні пісні та пояснення. Вступні молитви – «Молитва намірення» і «Молитва совершенного жалю» – подано словацькою та українською мовами. Хресна дорога – церковнослов'янською; пісні й пояснення – українською.

Великий збірник – це настільна церковна книга, яка для практичних потреб збирає плоди з решти богослужбових книг. Тому підготовка такої книги до видання є дуже кропіткою працею. С. Пап опублікував такий збірник «Chvalite Hospoda: velikij cerkovnyj sbornik» 1975 р. (під маркою Спілки ім. св. Войцїха у Трнаві; Братислава: Cirkevne nakladatelstvo, 637+1 с.). Як читач уже здогадався, що всі тексти подано латинкою – і церковнослов'янські богослужбові, і українські пояснення. На жаль, імені самого Степана Папа не згадано у виданні, а не згадано, мабуть, тому, що подібний збірник із такою самою назвою вийшов у Пряшеві 1937 р. (видавництво «Petra», 751 с.). Як редактор, він висловився у своїй статті «Vyšiel náš veľky zbornik Chvalite Hospoda» (Slovo, 1975, № 12, с. 9), де перелічив усі головні відмінності нового видання.

До речі, у своїй статті С. Пап пише про перше друковане видання такого типу – «Великий збірник» (Відень, 1866), – що його уклали Андрій Попович, священник села Велика Копаня, і який став настільки популярним, що дійшов аж до церков Пряшівщини. Слово С. Папові: «Збірник розкупили, вірники вчилися з нього читати і співати...» (мій переклад зі словацької). Всі тексти у тій книзі надруковано оригінальною церковною кирилицею. Навряд, чи сучасні вірники пробували б вчитися читати за латиничною книгою, а радше навпаки: знаючи мову, вони гадують, як це слово треба вимовляти. Такий собі етимологічний правопис навиворіт, хоча наш дійсний етимологічний правопис має глибоку логіку і високу точність.

Молитовники «Христос – моя сила» – це великий успіх Степана Папа як літургиста. Надія, що колеги-літургисти ще належно оцінять ці видання із власної перспективи, а тут подам деякі мовні і перекладацькі судження. Так, три видання вийшли 1971 р. (408 с.), 1981 р. (478 с.) і 1984 р. (525 с.), а їх видала трнавська Спілка ім. св. Войцїха у братиславському видавництві «Cirkevne nakladatelstvo» (хоча друкарня була у Пряшеві). Хоча за змістом вони дуже близькі, окремі відмінності трапляються, що дає підставу стверджувати, що йдеться все-таки про різні молитовники, а не про один у різних формах.

Перші два молитовники надруковано латинкою. Відповідно, його назва – «Christos moja sila». Оскільки третій надруковано кирилицею, то в бібліотеках транслітерують бібліографічний опис, і не завжди легко знайти котрусь із цих книг, хоча назва ідентична. Окремо треба сказати про принципи транслітерації у молитовнику С. Папа, хоча не всю відповідальність треба складати прямо на автора-укладача. З першого погляду, надруковані українські транслітеровані тексти порушують нормативи Хелословацького державного стандарту (CSN 01 0185, чинний від 1 липня 1977 р. і дотепер). І якщо позірно не все так погано, то сплутування «ф» та «ф» катастрофічно впливає на вірника у стані моління: «jakim Ty» (треба «jakYm Ty»), «Tobi, Hos-

podf» (треба «Tobi, HospodY»), «prosviti» (треба «prosvitY»), адже правильно транслітеровано «Vladyko», «my», «blahoslavenny». Тому таке змішування дуже недоречно й шкідливе, і не зовсім ясне його походження. Ще одне порушення стандарту можна спостерегти на написанні слова «vynišloho», адже за стандартом м'якшення позначаємо через додавання апострофа. Хоча такий відхід не є критичним, та все ж вірник хоче мати український молитовник, а не буквар словацької мови, тому підтримка правильної транслітерації важлива, якщо її не можна уникнути (бо ж можна було, як показує молитовник 1984 р.). До речі, зовсім не знайдемо сплутування «х», «г» і «ф»: особливо «ф» часто використовують для «г», але тут всюди послідовно вжито «ф».

Ще пару слів треба сказати про транслітерацію церковнослов'янських текстів. Оскільки ця мова мертва, то прийнято розрізняти національні редакції (фактично, мови), яких є понад десять. Оскільки С. Пап готував молитовник для українських греко-католиків Словаччини, то він послідовно використовував таку транслітерацію, яка вказує на церковнослов'янську мову української редакції. Донедавна в Україні в церковному житті церковнослов'янських текстів домінувала російська редакція, що чітко підтвержувала і до конкретної політичної орієнтації, але тепер ця ситуація змінюється.

Як би там не було, а рідна кирилиця все-таки краща для українських молитовників. І видання 1984 р. значно приємніше тримати в руках і використовувати для спілкування з Богом.

Крім того, тишіть і саме наповнення молитовника. Обидві церковнослов'янських текстів, подано також чимало українських молитов. Приміром, «Щоденні молитви» подано двома мовами. Далі лише українською. Можливо, частину цих молитов перейнято з молитовників патріарха Йосифа Сліпого або Отців-Василіян. З молитвами загалом складна справа, щоб встановити їхній першотвір. Навіть оригінальна хресна дорога з кінця Середньовіччя перекладалася через різні мови, що між першою версією і сучасною, нам відомою, є значні відмінності. Зрозуміло, що кожна Церква почувалася в силі додати, забирати, змінювати формулювання, і тому молитви – хоча можуть і походити з одного джерела – все ж відбивають насамперед місцеву традицію.

Мова молитов у збірнику С. Папа – гарна літературна українська (за винятком пропущеного подекуди апострофа). Стиль – вишуканий: релігійна поезія має збуджувати найтонші й найглибші емоції, а молитви – це все-таки квінтесенція релігійної поезії. Слова, які не відповідають мовним стандартам, не можна назвати ні покручами, ні діалектизмами. Вони показують той живий струмінь, який ще не усталився, але формує справжній і своєрідний український релігійний стиль.

Богослужбові тексти подано осучасненою кирилицею, їхня мова – церковнослов'янська української редакції. Але й тут не обійшлося без відкриттів. Після публічних текстів, які колись (подекуди й тепер) виконувалися церковнослов'янською, уміщено переклад Літургії св. Івана Золотоустого сучасною українською мовою. Зіставлення текстів дозволяє ствердити, що цей переклад – це передрук офіційного тексту Літургії св. Івана Золотоустого, що його 1968 р. затвердив синод Української Греко-Католицької Церкви (яка тоді перебувала у діаспорі). Цей факт однозначно свідчить про загальне бажання укладача почуватися членом весвітньої української громади і користуватися її найкориснішими надбаннями у власному побуті.

До речі, хоч звернути увагу на один фрагмент, який я поки що схильний вважати за помилковий переклад. Йдеться про виголос: «Щоб ізбавитися нам від усякої скорби, гніву, (биди) і нужди, Господу помолімся» (Рим, 1968 р.). Увагу варто звернути на слово «гнів», яке збережено і в решті українських перекладів, як-от: «Щоб ми ізбавилися були од всякої журби, гніву і нужди, Господеві помолімся» (Львів, 1878 р.); «За визволення нас від усякої журби, гніву та биди Господеві помолімся» (Київ, 1920 р.); «Щоб визволитися нам од усякої журби, гніву та недолі, Господеві помолімся» (Варшава, 1941 р.); «Щоб позбутися нам усякої жури, гніву і недолі, Господу помолімся» (Прудентополе, 1963 р.). Річ у тім, що середньоукраїнська лексема «гнів» мала два смисли: 1) емоція і 2) кара. На мою думку, оцей виголос не має нічого спільного із емоційною сферою, яка є прерогативою людської природи, а для божественної сфери краще відповідає правно-моральний контекст.

Шкода, що нічого не зазначено про наклади цих молитовників. А цікаво було б простежити, наскільки активно їх використовують тепер, чи може беруть як сімейну реліквію. З бібліотечного погляду, вони – малознані й незаслужено призабуті.

На могилі Степана Папа написи українською. Оразу видно могилу Українця. Тепер, у час російсько-української війни, нарешті відкрито говорять: «Мова має значення». Іще тепер добре розуміють, що не випадкове сусідство Мови і Віри оберігає народ і зберігає його навіть від вояки. Це все добре розумів Степан Пап ще багато років тому.

Тарас ШМІГЕР,
Львів-Кошиці.

¹ Стаття є результатом наукового стажування при Університеті ім. Павла Йозефа Шафарика у Кошицях (під опікою проф. Мар'яна Андрічяка), що його уможливив грант від Словацького академічно-інформаційного агентства. Важливу допомогу надала бібліотекарка Державної наукової бібліотеки у Пряшеві – д-р Луція Немцова, за що їй складаю велику подяку. Ілюстрації взято з видань, що зберігаються в Державних наукових бібліотеках у Кошицях й у Пряшеві.
² Існує інформація про видання 1969 р., але його розшукати не вдалося.

День хрещення Київської Русі 2023: історія та цікаві факти

Щороку 28 липня Україна святкує свято на честь однієї з найважливіших релігійних подій в українській історії. Православні відзначають День хрещення Київської Русі на честь заснування в країні християнства князем Володимиром Великим. Офіційно свято називається День хрещення Київської Русі-України.

У 2023 році відзначається 1035-річчя хрещення Русі. У День хрещення Русі-України у храмах ПЦУ проводяться богослужіння на честь Володимира Великого. А у 2022 році за рішенням Верховної Ради цього дня було встановлено свято День української державності.

День хрещення Русі відзначається щорічно 28 липня за старим юліанським календарем або 15 липня за новим стилем. У цю дату церква вшановує пам'ять Володимира Великого, зарахованого до лику святих. Свято було встановлено у 2008 році за указом Віктора Ющенка.

Сама дата хрещення Русі невідома, і навіть точний рік істориком встановити поки що не вдалося. Більшість вчених вважає, що Русь прийняла хрещення в 988 році, але є й інші версії.

Як хрестили Київську Русь

Князь Володимир Святославович був язичником до 30 років, але за часів правління зрозумів, що релігія з багатобожжям вичерпала себе. До того ж християнство на той час прийняли багато сусідніх країн, зокрема і Візантія – найрозвиненіша і найсильніша на континенті. Князь вирішив, що прийняття християнства на Русі сприяло б зміцненню зв'язків з європейськими країнами.

У «Повісті временних літ» йдеться, що до хрещення Володимир провів «випробування вір». Він вислухав посланців від ісламу, іудаїзму та християнства. Саме остання релігія найбільше припала йому до вподоби.

Хрещення Київської Русі розпочалося з Києва. Мешканців столиці масово охрестили у місці впадіння річки Почайни у Дніпро. Після Києва православ'я прийняли інші міста Русі.

Не всі жителі Київської Русі відмовилися від язичництва добровільно, на багатьох територіях спалахували бунти. Паралельно з хрещенням багато років викорнювалися язичницькі звичаї і знищувалися культові споруди. Багато традицій язичництва збереглися донині і переплелися з християнськими.

Історик і релігієзнавець Ігор Козловський розповів про причини хрещення Русі:

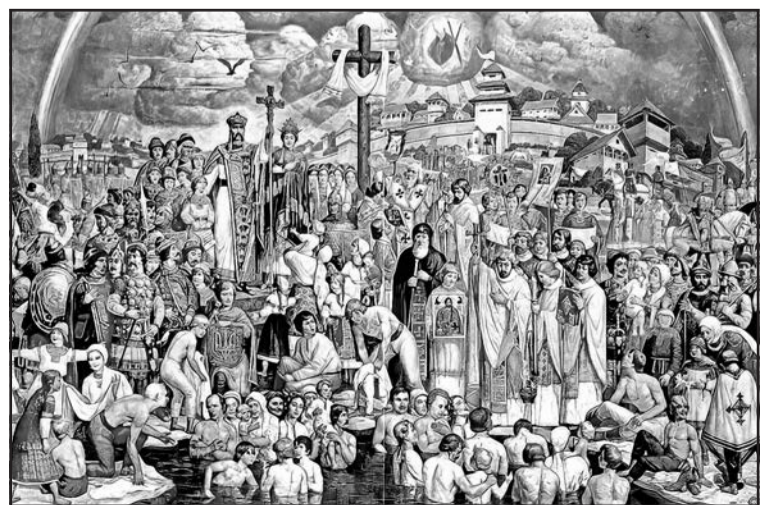
Чому Русь прийняла хрещення? Це сталося під сильним впливом Візантії. Київській Русі потрібна була підтримка християнської Візантійської імперії. І чому християнство? Тому що це відносило до близькими сусідами в Європі, і на Балканах, і на території Малої Азії. Християнство допомогло налагодити відносини з Європою і об'єднати племена Русі. А ми знаємо, що вже в християнстві вже зникає ідея етносів, а головне – це вибір вже не етнічний, а конфесійний. І тому рішення прийняти християнство як об'єднувачу силу – було у Володимира свідоме.

Зрозуміло, що це був непростий процес. І довгий час ми знаємо, що величезні території не були християнізовані. Території сучасної північної Росії стали релігійними тільки через 100-150 років після початку християнізації.

Цікаві факти про хрещення Русі і свята:

- До хрещення Русі Володимиром робилися інші спроби поширити країною християнство. Вважається, що у 860-х роках Русь намагалася хрестити Аскольд та Дір і створили перші церкви, але спроба провалилася.
- Бабуся Володимира Великого княгиня Ольга стала першим правителем Русі, який прийняв християнство. Вважається, що для хрещення вона завітала до Константинополя. Її слуги і її син Святослав продовжували бути язичниками. Згідно з «Повістю временних літ», прийняття християнства Ольгою стало одним із аргументів для Володимира, чому і йому потрібно похреститися.
- В Європі були країни, які прийняли хрещення пізніше Київської Русі – це Ісландія, Норвегія та Швеція. Остання довго вважалася язичницькою та варварською країною.
- До прийняття християнства князь Володимир вів розпусне життя і багато разів одружувався.
- Про хрещення Русі свідчать архітектурні знахідки. У похованнях 10-12 століть знаходили хрести та ікони, які клали померлим у могили.
- Саме після хрещення на території Русі поширилася кирилична писемність і з'явилися перші письмові пам'ятки.

«Главком», Київ.

У Полонинах будують новий центр темного неба

На Колоніцькому сідлі будується новий дослідницький та презентаційний центр парку темного неба. Нетипова будівля є результатом кількох пов'язаних між собою активностей проекту транскордонного співробітництва програми ENI (EIC), на який регіональна Вигорлатська обсерваторія в Гуменному отримала понад 270 тисяч євро.

Новий дослідницький та презентаційний центр Парку темного неба в Карпатах є частиною Астрономічної обсерваторії в Колоніцькому сідлі. Це головний інвестиційний продукт успішного міжнародного проекту «Карпатський зоряний шлях», що фінансується європейською програмою ENI, яка об'єднує Словаччину, Угорщину, Україну та Румунію в галузі екологічних проєктів.

Він будується Вигорлатською обсерваторією завдяки транскордонній співпраці організації, які працюють над екологічними проблемами світлового забруднення. Проєкт вже стартував у липні 2021 року і має бути завершений у жовтні цього року. Партнерам вдалося отримати понад 601 тисячу євро з європейських фондів, з яких 273 тисячі євро – лише для регіональної організації.

Основною метою проєкту є підтримка мінімального рівня світлового забруднення в парках темного неба в трьох країнах – у Словаччині в Полонинських горах, в Україні на Закарпатті та в Угорщині в горах Бюкк. Це передбачає систематичне вимірювання рівня технічного світлового забруднення неба за допомо-

гою спеціальних лічильників на вимірювальних станціях у презентаційному центрі, в селі Рунина, в Стужиці та Деренівці в Україні та в Кішгьорі в Угорщині. Інформація, отримана з цих станцій, буде оброблена, а результати вимірювань будуть опубліковані через презентаційні центри. Центри також будуть використовуватись для інформування громадськості про світлове забруднення, його вплив на природу, здоров'я людей та поведінку рослин і тварин.

Однак нетипова будівля під Вигорлатськими пагорбами, де будуть зустрічатися ті, хто цікавиться питанням світлового забруднення і здорового способу життя, – не єдиний напрямок діяльності успішного проєкту гуменської обсерваторії. Він включає в себе створення мережі моніторингу світлового забруднення, в тому числі мобільної станції моніторингу, інформаційну кампанію, серію конференцій, семінарів, а також створення місць для спостереження і фотографування зоряного неба.

Метою цих активностей є підвищення обізнаності про проблему світлового забруднення та представлення шляхів збереження зоряних ночей у Карпатах. Нарешті, завершенням міжнародної співпраці має стати підготовка аудиту для включення парків темного неба партнерів проєкту до світового списку та подальше отримання сертифікату від IDA (Міжнародної асоціації темного неба).

Пресслужба ПСК,
Пряшів.

Сторінки минулого (85)

ВЕЛИКІ РЕВИЩА – VEĽKÉ REVIŠTIE (окр. Собранці)

Як зазначає Ян Матей Корабинський в своєму географічно-історичному лексиконі (1786), у тогочасних Ревіщах з-поміж релігійних общин переважали реформати.

Словацькі історики доводять існування на території села поселення вже в 14 ст. В селі стояв старший дерев'яний храм з 1794 року і на його місці в 1843 – 1844 рр. був збудований теперішній реформатський храм. В меншій мірі тут проживали віруючі східного обряду. Словацькі історики стверджують, що словацька людність не піддалась спливанню з новою людністю, яка сюди приходила – мадярами, дотик з якими помічається ще в 12 сто-

річчі, а пізніше з волохами в 14 ст. чи руснаками в 14 – 15 ст. або з єврейськими переселенцями з Галичини в 17 – 18 ст. Випадкові переселенці соціально і мовно спливали з місцевою людністю.

Вплив руснацької (української) людності особливо був помітний у недалеких Блатних Ревіщах, що засвідчує дотик з українською етнічною територією в Карпатах. Тут спочатку була церква східного обряду в стилі пізнього класицизму, збудована з дерева (відповідно до положень указу Стефана I, який при запровадженні латинського обряду наказував будувати костел з каменю, а церкву з дерева). Після скасування такого наказу Марією Терезією у 1883 році тут було збудовано новий кам'яний храм. Тому серед місцевого населення використовується неофіційна діалектна назва села – Руські Реві-

ща, на честь церкви та віруючих східного обряду, яких у місцевому богослужінні зазвичай називають руснаками, що вказує на їх первісне походження.

Великі Ревіща виникли в 1964 році в результаті об'єднання колишніх сіл Вишніх Ревіщ і Гайдоша.

Про залишки колишньої руської людності у Великих Ревіщах свідчать існування в селі і в наші дні вірних східного обряду. З результатів перепису населення 2021 року випливає, що у Великих Ревіщах із загальної кількості жителів села (503) більшість складають римо-католики (275), далі йдуть греко-католики (85), реформати (55), православні (21), євангеліки а.в. (13), єговісти (1), вірні Апостольської церкви (1), індуїсти (1), без віросповідання (37). Національний склад населення Великих Ревіщ: словаки (494), мадяри (2), чехи (2), поляки (1), ірландці (1), у трьох осіб не було встановлено національної приналежності.

-мі-

Що показав перепис у Словаччині?

«У 2021 році в Словацькій Республіці відбувся перепис населення, який нам цікавий з кількох поглядів. Адже це наш безпосередній сусід, в якому діє помітна українська меншина», – пише на сайті Закарпаття онлайн український публіцист і письменник Олександр Гаврош (Ужгород).

У цілому населення Словаччини залишилося майже на тій самій позначці, що й десять років тому – близько 5,5 мільйона осіб. Уперше у переписі можна було позначити не тільки одну національність, але й наступну, яку можна трактувати радше як походження. Тож 5,6% словацьких мешканців зазначили подвійні ідентичності, і вони суттєво характеризують життя окремих етнічних груп. Загалом Словаччина офіційно визнає 14 власних національних меншин, серед яких окремо виділяє як українців, так і русинів.

Найбільшою національною меншиною Словаччини є угорці, кількість яких з кожним переписом зменшується. На останньому – угорцями назвали себе 422 тисячі осіб, ще 34 тисячі записали собі угорську національність як другу. У порівнянні з 1991 роком кількість угорців зменшилася більше, ніж на сто тисяч, або майже на 20%.

Другою за величиною національною меншиною є роми, до яких у 2011 році зголосилося 105 тисяч. Цього перепису лише 67 тисяч написали собі ромську національність як першу, а 89 тисяч – як другу. Разом начебто виходить на третину більше – 156 тисяч, але не слід забувати, що більшість із цих ромів себе ідентифікували в першу чергу словаками.

Подібна ситуація і з «русинською» меншиною, в якій кількість тих, що себе визначили тільки русинами, удвічі менша за тих, що мають подвійну ідентичність. У порівнянні з 2011 роком, коли суто русинами себе назвали 33 тисячі осіб, у 2021 році таких залишилося лише 23 тисячі. Падіння сягає до 30%.

Натомість імідж «русинів» втрачала друга національність. Її вказало майже сорок тисяч громадян Словаччини, які першою

національністю назвали іншу, переважно – словацьку. Таким чином загальна «русинська» цифра на позір виросла до 63 тисяч, хоча по суті показує нестримний асиміляційний процес, який уже повністю охопив цю етнічну групу.

Ще яскравіше це засвідчує графа «рідна мова», де кількість тих, хто визнає такою «русинську», за десять років знизилася з 55 тисяч до 38 тисяч, або на третину мовців.

Українці, як і раніше, залишаються на п'ятій позиції серед національних меншин Словаччини. Однак уперше українці подолали тенденцію до зменшення своєї кількості, яка тривала з 1991 року. У 2021 році до українців зголосилося майже 9,5 тисяч чоловік, що на 2 тисячі більше, ніж десять років тому. Ще півтори тисячі осіб записали собі українську ідентичність як другу.

Слід відзначити, що українській меншині доводиться існувати в ситуації постійної критики з боку агресивної частини «русинських» діячів. Тим не менше, сподівання на зникнення української меншини не справдилося.

Одним із головних об'єктів критики з боку «русинів» є термін «русини-українці», яким послідовно користуються українські діячі Словаччини, весь час наголошуючи на історичності самоназви «русини» для всіх українців. Після перепису 2021 року це стало ще й новітньою реальністю, бо близько тисячі осіб вказали обидві назви «українець» та «русин» як власні ідентичності. Тож тепер офіційно є не тільки русини-українці, але й українці-русини (в залежності від того, яка ідентичність була вказана першою).

Однак найбільше на Словаччині нині виявилось словаків-русинів: таких майже 39 тисяч. Ще 5,5 тисяч записалося русинами-сло-

ваками. Зрештою, після перепису з двома ідентичностями, яких тільки національних комбінацій в урядовій статистиці не віднайдеш!

Як і в Чехії, на Словаччині дуже помітне зростання російської діаспори. Якщо у 2011 році росіян було під дві тисячі, то через десять років – понад вісім тисяч, з яких майже п'ять тисяч вказали «росіянин» як другу національність.

Спільною із Чехією є і тенденція до зменшення релігійності. Загалом Словаччина завжди вважалася католицькою країною, але вже наступний перепис може цю історичну істину спростувати. За останні десять років кількість римо-католиків тут зменшилася на 6% і опустилася до позначки 56% населення. Така ж невтішна тенденція і в євангелічній церкві (лютерани), яка завжди займала другу позицію в Словаччині (5,3% мешканців країни). Греко-католики є третіми серед релігійних спільнот (4%). Православних усього 0,9%.

Війна в Україні, без сумніву, вплине на деякі цифри минулорічного перепису. Нині в Словаччині перебувають десятки тисяч біженців з України і якась частина там залишиться. Особливо, якщо війна затягнеться. Зрештою, Словаччина гостро потребує робочих рук. Адже перепис показав подальше знелюднення східних теренів, де зменшується населення не лише в селах, але і в містах. Навіть крайовий центр Пряшів, культурний осередок українців Словаччини, третє місце Словаччини, вже опустився на позначку 84 тисяч мешканців.

Нова еміграційна хвиля з України може суттєво підсилити місцеву українську меншину і надати їй другого дихання. Саме на взаємодії з прильотцями слід зосередитися Союзу русинів-українців Словаччини як головній представницькій організації української меншини.

Олександр ГАВРОШ,
Закарпаття онлайн,
26 липня 2023 р.